
ISSN 2312-6353

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ДРОГОБИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Серія: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
(МОВОЗНАВСТВО)

№ 24 2025

Дрогобич

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1190 від 11.04.2024 року. Ідентифікатор медіа R30-04754

Суб'єкт у сфері друкованих медіа: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (вул. І. Франка, 24, м. Дрогобич, Львівська обл., 82100, e-mail: dsru@dsru.edu.ua, тел. (03-24) 41-04-74)

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, іспанська, словацька, болгарська, румунська

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет за рішенням вченої ради Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 14 від 22 грудня 2025 р.)

УДК 001(051)
Н 34

Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : зб. наук. праць. Дрогобич, 2025. № 24. 112 с.

«Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)» є фаховим виданням категорії «Б» з філологічних наук (спеціальність В11 – Філологія (за спеціалізаціями) на підставі Наказу МОН України № 886 від 2 липня 2020 року, Додаток 4.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International (Республіка Польща).

Сайт видання: www.ddpu-filolvisnyk.com.ua

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Кушлик О. П., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Члени редколегії:

Венжинович Н. Ф., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Ужгородський національний університет

Демська О. М., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Котович В. В., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Максимчук В. В., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови і літератури, Національний університет «Острозька академія»

Мацьків П. В., доктор філологічних наук, професор, декан факультету української та іноземної філології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Федурко М. Ю., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Яремко Я. П., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Гадомський Олександр, доктор філологічних наук, доктор габілітований гуманітарних наук в галузі мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща)

Krasowska Helena (Красовська Гелена), професор, доктор габілітований, Інститут славістики Польської академії наук (Варшава, Польща)

Kuczyńska-Koschany Katarzyna (Кучинська-Кошани Катажина), професор, доктор габілітований, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Познань, Польща)

Nabytowycz Ihor (Набитович Ігор), професор, доктор габілітований, Університет Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні (Люблін, Польща)

Nowacki Albert (Новацький Альберт), доктор гуманітарних наук, Інститут літературознавства, Люблінський католицький університет імені Яна Павла II (Люблін, Польща)

Próchniak Paweł (Прухняк Павел), професор, доктор габілітований, Університет Комісії національної освіти у Кракові (Краків, Польща)

Kowalow Siergiej (Ковальов Сергій), професор, доктор габілітований, Університет Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні (Люблін, Польща)

Levchuk Paweł (Левчук Павел), доктор гуманітарних наук у галузі лінгвістики, ад'юнкт, Інститут славістики Польської академії наук (Варшава, Польща)

ЗМІСТ

Білоконенко Л. А. АВТОРСЬКА ПОЗИЦІЯ В АКАДЕМІЧНОМУ ТЕКСТІ ТА ПАРАДОКС ПРИСУТНОСТІ АВТОРА.....	5
Громко Т. В. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОНСТРУКТ ТА ЛІНГВОГРАФІЧНІ ПРИНЦИПИ АВТОРСЬКОГО КУРСУ «НАУКОВА ПРАКТИКА: ОСНОВИ МОВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ».....	12
Дроботенко В. Ю. ФРАЗЕОЛОГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СИМВОЛІЧНОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КИСВА В НАЦІОНАЛЬНОМУ МІФІ.....	19
Косович О. В. КОНФІГУРАЦІЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ ОПОЗИЦІЇ «СВІЙ – ЧУЖИЙ» В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ.....	24
Кравченко Л. С. СТИЛІСТИКА ТОМАСА БЕРНГАРДА В КОНТЕКСТІ ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПОЕТИКИ.....	35
Кузик П. С. ЛЕКСИКОГРАФІЯ ГУЦУЛЬСЬКОГО ГОВОРУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	42
Кушлик О. П., Дутка О. Я. ОБСЯГ ТЕРМІНІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОНТАКТУВАННЯ МОВ У СВІТЛІ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ ПАРАДИГМИ.....	50
Надяк Х. Р., Мельник Л. Б. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЯК МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	58
Naumenko N. V. RARE AND PROFESSIONAL WORDS AS THE FIGURATIVE MEANS IN THE SONG LYRICS BY STING.....	65
Овсієнко Л. М., Кулик О. Д., Кардаш Л. В. ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ДИСКУРСУ: КОМПОЗИЦІЙНО-СТИЛЬОВІ ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ.....	73
Povoroznyuk R. V. EMOTIONAL AND CULTURAL LOAD IN COMMUNITY INTERPRETING.....	79
Похилюк О. М. МОВНА ГРА В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ: ВІД ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДО СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ВИМІРІВ.....	85
Прийма Л. Ю., Дзекун Ю. О., Зуєнко М. О. ПОМИЛКИ МАШИННОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ У МОВНИХ ПАРАХ «УКРАЇНСЬКА – АНГЛІЙСЬКА» ТА «УКРАЇНСЬКА – НІМЕЦЬКА» ЗА ДОПОМОГОЮ <i>CHATGPT</i>	92
Стишов О. А. НЕГАТИВНО МАРКОВАНА ЛЕКСИКА В УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХІ СТОРІЧЧЯ.....	99
РЕЦЕНЗІЇ	
Тетяна ГУЦУЛЯК ЛІНГВІСТИЧНІ ВИМІРИ ТВОРЧОГО ТА НАУКОВОГО ДОРОБКУ ІВАНА ФРАНКА (Рецензія на зібрання наукових праць «Студії з лінгвістичного франкознавства» (за заг. ред. Оксани Кушлик. Дрогобич : Посвіт, 2025. 460 с.)).....	106
Наталія КОСТУСЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ФРАНКОЗНАВСТВО В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАГАЛЬНОНАУКОВОМУ КОНТЕКСТІ (Рецензія на зібрання наукових праць «Студії з лінгвістичного франкознавства» (за заг. ред. Оксани Кушлик. Дрогобич : Посвіт, 2025. 460 с.)).....	109
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	111

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО ДИСКУРСУ: КОМПОЗИЦІЙНО-СТИЛЬОВІ ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ

Овсієнко Л. М.

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Кулик О. Д., Кардаш Л. В.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Стаття присвячена системному аналізу композиційно-стильових засобів як фундаментального підґрунтя організації змісту спеціалізованого дискурсу. У межах дослідження визначено актуальність текстоцентричного підходу, що передбачає інтегроване вивчення структури тексту на макро- й мікрорівнях. Показано, що сучасний спеціалізований дискурс функціонує як багаторівнева комунікативна система, у якій взаємодія термінологічної щільності, структурної впорядкованості та риторичної прогнозованості визначає якість професійної комунікації.

У роботі схарактеризовано ключові напрями лінгвістичного аналізу спеціалізованих текстів: критичний дискурс-аналіз, текстологічний підхід, стильовий аналіз, когнітивно-практичні методи та моделі, орієнтовані на цифрове середовище. На основі огляду праць українських і закордонних дослідників зроблено висновок, що композиційно-стильові засоби забезпечують не лише структурну впорядкованість тексту, а й формування смислових зв'язків, тематичну прогресію та узгодженість контекстуальних відношень. Окреслено, що інтерпретація таких засобів у межах макроорганізації тексту дає змогу встановити стабільні закономірності функціонування професійних жанрів і описати механізми формування цілісного фахового висловлення.

Особливу увагу зосереджено на характеристиці лексичної когезії, синтаксичних моделей, риторичних маркерів, жанрових структур і концептуальних метафор як засобів забезпечення логічної впорядкованості й смислової завершеності спеціалізованого дискурсу. Лексична когезія визначена базовим чинником тематичної єдності, синтаксичні конструкції – інструментом регуляції інформативності та об'єктивності тексту, риторичні маркери – засобом організації логіко-композиційної структури, а жанрові моделі – основою передбачуваності й стабільності викладу. Зауважено, що когнітивні метафори виконують організаційну й концептуальну функції, сприяючи інтеграції складних понять у структуру фахового знання.

Доведено, що ефективність спеціалізованого тексту значною мірою залежить від збалансованої взаємодії мікро- та макрорівневих засобів, які забезпечують логічність, прозорість і структурну цілісність повідомлення. Аргументовано необхідність подальшого розроблення інтегрованих моделей аналізу, здатних відобразити динаміку сучасної професійної комунікації, зокрема в умовах цифровізації та медієвості. У статті запропоновано рекомендації щодо оптимізації організації змісту спеціалізованого дискурсу, що охоплюють стабілізацію терміносистеми, раціоналізацію синтаксичних структур, оптимальне використання риторичних засобів і дотримання жанрових норм. Отримані результати поглиблюють теоретичне розуміння композиційно-стильових параметрів фахових текстів і формують основу для подальших лінгвістичних досліджень професійної комунікації.

Ключові слова: спеціалізований дискурс, композиційно-стильові засоби, лексична когезія, тематична прогресія, синтаксичні конструкції, риторичні маркери, жанрова структура, когнітивна метафора, текстова макроорганізація, професійна комунікація.

Ovsienko L. M., Kulyk O. D., Kardash L. V. Linguistic analysis of the text of specialized discourse: composition-stylistic means of organization of content. The article is devoted to the systematic analysis of compositional and stylistic means as a fundamental basis for organizing the content of specialized discourse. The relevance of the text-centered approach, which involves the integrated study of the structure of the text at the macro and micro levels, is determined within the framework of the study. It is shown that modern specialized discourse functions as a multi-level communicative system in which the interaction of terminological density, structural orderliness and rhetorical predictability determines the quality of professional communication. The paper characterizes the key areas of linguistic analysis of specialized texts: critical discourse analysis, textological approach, style analysis, cognitive and practical methods and models focused on the digital environment. Based on a review of the works of Ukrainian and foreign researchers, it is concluded that compositional and stylistic means provide not only the structural order of the text, but also the formation of semantic connections, thematic progression and coherence of contextual relations. It is outlined that the interpretation of such means within the macro-organization of the text makes it possible to establish stable patterns of functioning of professional genres and to describe the mechanisms of formation of a holistic professional statement.

Particular attention is focused on the characteristics of lexical cohesion, syntactic models, rhetorical markers, genre structures and conceptual metaphors as means of ensuring logical order and semantic completeness of speciali-

zed discourse. Lexical cohesion is defined as the basic factor of thematic unity, syntactic constructions as a tool for regulating the informativeness and objectivity of the text, rhetorical markers as a means of organizing the logical-compositional structure, and genre models as the basis for predictability and stability of the presentation. It is noted that cognitive metaphors perform organizational and conceptual functions, contributing to the integration of complex concepts into the structure of professional knowledge.

It is proven that the effectiveness of a specialized text largely depends on the balanced interaction of micro- and macro-level means that ensure the logic, transparency and structural integrity of the message. The need for further development of integrated analysis models capable of reflecting the dynamics of modern professional communication, in particular in the conditions of digitalization and media, is argued. The article offers recommendations for optimizing the organization of the content of specialized discourse, which include stabilization of the terminological system, rationalization of syntactic structures, optimal use of rhetorical means and compliance with genre norms. The results obtained deepen the theoretical understanding of the compositional and stylistic parameters of professional texts and form the basis for further linguistic research on professional communication.

Key words: specialized discourse, compositional and stylistic means, lexical cohesion, thematic progression, syntactic constructions, rhetorical markers, genre structure, cognitive metaphor, text macroorganization, professional communication.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. У сучасному науковому й професійному середовищі спеціалізований дискурс посідає ключове місце як інструмент передавання фахового знання, стандартизованих процедур і концептуально значущої інформації. Попри великий обсяг наукових праць, присвячених окремим аспектам дослідження спеціалізованих текстів, питання їх цілісної лінгвістичної організації, зокрема функціонування композиційно-стильових засобів, досі не отримало достатньо системного й комплексного висвітлення. Більшість розвідок зосереджені на стильових характеристиках фахових текстів або на їхній структурній моделі, що не дає змоги повною мірою описати механізми формування смислу на рівні цілісного тексту.

Проблема ускладнюється тим, що спеціалізований дискурс є динамічною формою комунікації, яка постійно змінюється під впливом цифровізації, зростання обсягів інформації, міждисциплінарності та необхідності точного, лаконічного й водночас комунікативно ефективного подання знань. У таких умовах саме композиційно-стильові засоби відіграють визначальну роль у забезпеченні логічної впорядкованості, змістової узгодженості та прагматичної ефективності тексту. Однак відсутня узгоджена модель опису цих засобів у межах лінгвістичного аналізу унеможливорює об'єктивне порівняння різних типів спеціалізованих текстів та оцінку їх комунікативної доцільності.

Актуальність дослідження зумовлена потребою глибшого теоретичного осмислення текстових механізмів організації змісту у спеціалізованому дискурсі, оскільки саме вони визначають якість професійної комунікації. Чітко структурований і стильово вивіреним текст підвищує зрозумілість фахової інформації, оптимізує процеси міждисциплінарної взаємодії та сприяє уніфікації знання в науковій і професійній сферах. Крім того, у сучасній лінгвістиці спостерігаємо зростання інтересу до текстопроцесу, який поєднує аналіз мовних засобів на мікрорівні із дослідженням макроструктури тексту, що робить означену тему методологічно перспективною.

Таким чином, дослідження лінгвістичних параметрів тексту спеціалізованого дискурсу крізь

призму композиційно-стильових засобів організації змісту є важливим і своєчасним кроком до формування цілісного наукового бачення механізмів функціонування професійної комунікації та поглиблення сучасної теорії тексту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній лінгвістиці спеціалізований дискурс розглядають як багаторівневу комунікативну структуру, що поєднує термінологічну щільність, стильову впорядкованість і логічну організацію змісту. Проблема дослідження композиційно-стильових засобів у таких текстах привертає увагу численних українських і закордонних науковців. Зокрема М. Gotti у монографії *Specialized Discourse: Linguistic Features and Changing Conventions* наголошує, що аналіз спеціалізованого дискурсу має включати одночасно мікрорівень (лексичні, морфолого-синтаксичні засоби) і макрорівень (структурна організація, жанрові моделі), що дасть змогу відобразити механізми формування смислу на рівні цілісного тексту [9]. У дослідженні *Investigating Specialized Discourse* М. Gotti систематизує методологію лінгвістичного аналізу, демонструючи, як текстові структури змінюються під впливом інтердисциплінарної взаємодії та цифровізації фахової комунікації [8].

Структурно-функційний аспект спеціалізованих текстів досліджує й G. Garzone, який у колективній праці *Specialised and Professional Discourse* студіює дискурсивні практики в різних професійних сферах, зокрема медичній, технічній та юридичній. Учений констатує, що стильові й композиційні засоби тексту виконують функцію організації змісту, уможливаючи логічність і когерентність висловлення, а також сприяють цільовій адресності повідомлення [7]. J. Swales у монографії *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings* закладає підґрунтя жанрового підходу й розглядає тексти як типові комунікативні події з усталеними «шляхами» (moves), що забезпечують їхню функційність і структурну послідовність. За J. Swales, кожен жанр сформований стратегічно, відповідно до комунікативної мети, що впливає як на зміст, так і на стиль, який вибирає автор [11]. G. Lakoff і M. Johnson у праці *Metaphors We Live By* пропонують когнітивно-метафоричний підхід і доводять, що метафори не просто прикрашають науковий дискурс – вони є основою нашого

мислення. Саме через метафоричні каркаси (концептуальні метафори) відбувається композиційне й стильове структурування спеціалізованих текстів, що детермінує логіку аргументації, тематичну прогресію й жанрову побудову [10].

У наукових працях N. Fairclough, одного із засновників критичного дискурс-аналізу, йдеться про те, що мову і стиль не можна розглядати поза соціальними практиками. Дослідник демонструє, як композиційно-текстові структури (макроорганізація, теми, риторичні засоби) віддзеркалюють і водночас конструюють ідеологію й соціальні відносини [6].

Українські науковці теж працюють в царині досліджень спеціалізованого дискурсу. Так, Н. Кондратенко доводить, що комунікативно-дискурсивні стратегії визначають мовну поведінку науковців і практиків, актуалізуючи не лише лексичну й синтаксичну специфіку тексту, а і його логічну побудову та загальну структурну організацію. Авторка наголошує, що сучасні підходи до аналізу дискурсу дають змогу інтегрувати дослідження лексико-граматичних засобів у вивчення макроструктури тексту, що створить методологічно обґрунтовану базу для системного лінгвістичного аналізу спеціалізованих текстів [3].

Дискурсивний аспект композиції тексту досліджує й О. Смаль, яка, аналізуючи лекційний дискурс як взірць професійної комунікації, обстоює позицію, що логіко-композиційна структура лекційного тексту, включно з тематичною прогресією та організацією інформації, сприяють формуванню когерентного й зрозумілого повідомлення. Такий підхід до аналізу композиції дає змогу виявляти мовні й стильові засоби, що забезпечують ефективне передавання знань та підтримують зв'язність і цілісність спеціалізованого дискурсу [5].

Дослідження В. Молодцової, Н. Русаченко і Т. Видайчук розкриває роль лексичної когезії у структурі тексту, підкреслюючи важливість повторів, синонімії, гіпонімії та інших когезійних механізмів для досягнення цілісності й логічної впорядкованості інформації. Автори стверджують, що системне використання цих засобів сприяє як формуванню зв'язного тексту, так і підвищенню його комунікативної ефективності у професійній сфері [4].

Водночас, незважаючи на численні напрацювання, залишається недостатньо дослідженою проблема *ролі композиційно-стильових засобів у формуванні логічної та смислової цілісності спеціалізованого дискурсу*, а також їхній вплив на ефективність передавання фахової інформації. Це й зумовлює необхідність системного аналізу стилю та композиції текстів у межах конкретного фахового дискурсу.

Формулювання мети і завдань статті. *Мета* статті полягає у виявленні й систематизації композиційно-стильових засобів, які організовують зміст спеціалізованого дискурсу, визначенні рівня їхнього впливу на когерентність і комунікативну ефективність тексту. Для досягнення мети визначено такі *завдання*: 1) проаналізувати сучасні

підходи до аналізу композиційно-стильових засобів спеціалізованого дискурсу; 2) виявити ключові мовні й стильові засоби, що забезпечують логічну впорядкованість і смислову цілісність фахових текстів; 3) оцінити вплив цих засобів на предмет комунікативної ефективності й зрозумілості текстів для фахової аудиторії; 4) узагальнити результати й сформулювати рекомендації щодо оптимізації організації змісту спеціалізованого дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній лінгвістиці аналіз спеціалізованого дискурсу науковці розглядають як комплексне дослідження тексту на різних рівнях, що дають змогу оцінити взаємодію мікро- та макрорівневих засобів для забезпечення когерентності й комунікативної ефективності фахового повідомлення.

Одним із ключових підходів є *критичний дискурс-аналіз* (CDA). Він уможливиле вивчати не лише мовні засоби, а й соціальні практики, які вони відображають і конструюють. Композиційно-стильові складники (тематична побудова, організація абзаців, риторичні маркери) науковці вважають інструментами формування соціальної та професійної реальності через текст [6]. CDA дає змогу простежити, як спеціалізовані тексти продукують і передають знання, одночасно впливаючи на ідеологічні й соціальні аспекти професійної комунікації.

Текстологічний підхід орієнтований на макроструктуру тексту, жанрові моделі й тематичну прогресію. Дослідники наголошують на важливості узгодженості змісту та логіки викладу для ефективного професійного спілкування [2]. Цей підхід дозволяє оцінити взаємодію структурних складників тексту й визначити принципи його композиційної організації.

Стильовий аналіз спеціалізованого дискурсу зосереджується на лексико-граматичних і риторичних засобах, що забезпечують академічну точність і логічну впорядкованість тексту. Важливе значення мають термінологія, синтаксично складні конструкції, пасивні форми й риторичні фрейми, які сприяють зрозумілості та об'єктивності викладу [1].

Особливу увагу сучасних дослідників привертають цифрові й медійні формати професійного дискурсу, що вимагають адаптації композиційно-стильових засобів під нові умови комунікації. Медієвий стиль впливає на структуру тексту, його інтерактивність і способи подання інформації, а отже, і на комунікативну ефективність.

Когнітивно-практичний підхід, зокрема *Mediated Discourse Analysis* (MDA), згідно з яким дискурс – це діяльність у певних соціальних взаємозв'язках, де мова, комунікативні дії та соціальні практики взаємопов'язані. Це дає змогу оцінювати, як композиційно-стильові засоби реалізуються у конкретних професійних ситуаціях, забезпечуючи логічну послідовність і тематичну узгодженість тексту.

Отже, сучасні підходи до аналізу композиційно-стильових засобів у спеціалізованому дискурсі інтегрують: критичний і соціально-практичний виміри дискурсу; текстологічний аналіз макроструктури та жанрової організації; стильовий аналіз мікрорівня мови; урахування цифрового й медійного

контексту; когнітивно-практичні методи, що розглядають дискурс як діяльність.

Застосування цих підходів дає змогу всебічно дослідити роль композиційно-стильових засобів у спеціалізованому дискурсі, визначити їхній вплив на логічну впорядкованість, тематичну прогресію та комунікативну ефективність професійних текстів.

Аналіз сучасних фахових текстів уможливив вирішення низки мовних і стильових засобів, що забезпечують логічну впорядкованість і смислову цілісність спеціалізованого дискурсу. Передусім це лексична когезія, яка реалізується через повтори, синонімію, гіпонімію й термінологічну узгодженість. Так, у наукових статтях з медицини повторення ключових термінів (*патогенез, симптоматика, лікувальні підходи*) забезпечує тематичну єдність абзаців і підтримує логіку викладу [4].

Другим важливим засобом є синтаксична структура, що детермінує логіку побудови висловлювання. У фахових текстах часто застосовують складні речення, пасивні конструкції й номіналізацію, що сприяє концентруванню інформації, зменшенню суб'єктивності і підкреслює об'єктивний характер повідомлення. Наприклад, у наукових публікаціях з біології натрапляємо на речення на кшталт: *Було проведено серію експериментів для визначення впливу факторів навколишнього середовища на ріст клітин*, що забезпечує точність і структурованість викладу [1].

Риторичні маркери та зв'язки між частинами тексту відіграють ключову роль у підтриманні когерентності та логічної послідовності. Використання сполучників, вставних слів і пояснювальних конструкцій допомагає читачеві слідувати за аргументацією та правильно інтерпретувати зв'язки між частинами тексту [11].

Важливим складником є також жанрово-структурна модель, яка передбачає чітку організацію тексту відповідно до комунікативної мети. Наприклад, структура наукової статті *«вступ – постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду – аналіз останніх досліджень і публікацій – мета статті – завдання статті – виклад основного матеріалу – висновки»* дає змогу поступово ознайомлювати читача в проблемою, формувати аргументацію та підсумовувати результати дослідження [9].

Крім того, у спеціалізованих текстах активно застосовують когнітивні й концептуальні метафори, що структурно й логічно організовують інформацію. Так, у юридичних документах метафори (*меч правосуддя, війна зі злочинністю*) допомагають уявити взаємозв'язки норм та регламентів, забезпечуючи тематичну прогресію та когерентність висловлення [10].

Отже, для забезпечення логічної впорядкованості і смислової цілісності спеціалізованих текстів ключовими є такі засоби: лексична когезія й термінологічна узгодженість; складні синтаксичні конструкції і номіналізація; риторичні маркери та сполучники; жанрово-структурні моделі; когнітивні й концептуальні метафори.

Використання цих інструментів уможливорює створення текстів, які є одночасно логічно

впорядкованими, змістовно цілісними й комунікативно ефективними, що вкрай важливо для професійної комунікації в науковій і прикладній сферах.

Композиційно-стильові засоби не лише формують структурну організацію спеціалізованих текстів, а й безпосередньо визначають їх комунікативну ефективність, тобто здатність чітко, точно й логічно передавати професійну інформацію цільовій аудиторії. Дослідження засвідчують, що лексична когезія, зокрема повтор ключових термінів, синонімічні заміни та гіперо-гіпонімії зв'язки, суттєво підвищують зрозумілість тексту для фахівців, оскільки забезпечують тематичну стабільність і допомагають вибудовувати концептуальні зв'язки між частинами висловлення [4].

Важливу роль відіграють також синтаксичні моделі, що допомагають оптимізувати сприймання складної інформації. Застосування номіналізації, пасивних конструкцій і розгорнутих складних речень сприяє об'єктивації інформації й уникненню двозначності. Проте, як зазначає G. Garzone, надмірна синтаксична ускладненість може знижувати доступність інформації навіть для підготовлених читачів, тому ефективний спеціалізований текст має поєднувати інформативність зі структурною зрозумілістю [7].

Зв'язність тексту значною мірою залежить від риторичних маркерів, які формують логіку аргументації й прогнозують вектори розгортання думки. Використання слів-індикаторів причиново-наслідкових чи протиставних зв'язків (*отже, водночас, однак, унаслідок цього*) підсилює логічну структуру висловлення й полегшує орієнтацію в тексті фахівцю, який працює з великими масивами інформації. Як вказує J. Swales, такі маркери формують «риторичний шлях» тексту, завдяки чому читач краще розуміє функцію кожної його частини [11].

Значний вплив на комунікативну ефективність мають і жанрові структури, які забезпечують передбачуваність подання матеріалу. У наукових текстах усталена композиція (про це йшлося вище) створює межі для читача, що співвідносить отриману інформацію з очікуваною структурою викладу. Це підвищує швидкість опрацювання матеріалу й мінімізує ризик неправильних інтерпретацій. На це звертає увагу й M. Gotti, підкреслюючи, що жанрова організація є стрижневим складником когерентності [8].

Особливе місце належить когнітивним і концептуальним метафорам, які, виконуючи стильову функцію, беруть участь у структуруванні фахового знання. У технічних і правових текстах метафоричні моделі, на зразок *система як механізм* або *право як структура*, допомагають читачеві швидше інтегрувати нову інформацію у вже сформовану когнітивну схему. Таким чином, метафори виступають інструментом когнітивної економії та сприяють формуванню смислової цілісності [10].

Отже, можна стверджувати, що композиційно-стильові засоби визначають не лише зовнішню будову спеціалізованих текстів, а й їхню здатність ефективно виконувати комунікативну функцію. Вони забезпечують зрозумілість, передбачуваність, логічність і структурну цілісність, що є ключовими чинниками успішної професійної комунікації.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, варто підкреслити, що композиційно-стильові засоби відіграють ключову роль у забезпеченні логічної впорядкованості та смислової цілісності спеціалізованих текстів. У сучасних рецепціях [3–5; 6–11] науковці наголошують, що саме поєднання структурної організованості, мовної когезії та риторичної прогнозованості визначає якість фахового дискурсу, а також ефективність передавання складної інформації фаховій аудиторії.

Аналіз засвідчив, що когерентності спеціалізованого тексту сприяє системна взаємодія кількох груп засобів. *Лексична когезія* підтримує тематичну єдність і допомагає впорядкувати концептуальні зв'язки між позиціями змісту. *Синтаксичні моделі* створюють баланс між інформативністю й доступністю сприйняття, тоді як *риторичні маркери* окреслюють логічний перебіг думки і прогнозують структуру тексту. Водночас *жанрові схеми* та *когнітивні метафори* забезпечують структурну прозорість і формують концептуальні межі, у яких реалізується професійна комунікація.

Виявлені закономірності засвідчують, що підвищення якості спеціалізованих текстів потребує цілеспрямованого застосування композиційно-стильових засобів на всіх рівнях організації дискурсу. Відповідно, доцільно запропонувати низку рекомендацій щодо оптимізації змістової структури фахових висловлювань, зокрема:

- **забезпечувати стабільність терміносистеми**, використовуючи повтори та синонімічні заміни в межах однієї сфери для підтримання смислової цілісності тексту;
- **унікувати надмірної синтаксичної складності**, поєднуючи інформативні конструкції зі зрозумілими моделями, що підвищить доступність сприймання;
- **оптимізувати використання риторичних маркерів**, формуючи логічну й структурну прогнозованість викладу;
- **дотримуватися усталених жанрових моделей**, що забезпечують впорядкованість аргументації та полегшують орієнтацію в тексті;
- **виважено застосовувати когнітивні метафори**, що сприяють концептуалізації складних понять і допомагають читачеві інтегрувати нову інформацію;
- **забезпечувати взаємодію мікро- й макрорівня організації тексту**, узгоджуючи мовні засоби з композиційною структурою для формування цілісного смислового простору.

Висновки та перспективи досліджень. Проведене дослідження дало змогу встановити, що композиційно-стильові засоби становлять фундаментальний механізм організації змісту спеціалізованого дискурсу, сприяючи його логічній впорядкованості, смисловій цілісності й комунікативній ефективності / доцільності. Аналіз праць українських і закордонних дослідників засвідчив, що сучасний спеціалізований текст функціонує як багаторівнева структура, у якій мовні засоби на мікрорівні узгоджено взаємодіють із композиційними моделями макрорівня, формуючи єдиний текстовий простір.

Виявлено, що ключову роль у формуванні когерентності відіграють лексична когезія, синтаксичні структури, риторичні маркери, жанрові схеми та концептуальні метафори. Системне використання їх забезпечує тематичну і логічну узгодженість змісту, сприяє оптимальному структуруванню інформації та створює умови для ефективного сприйняття фахового матеріалу адресатом. Установлено також, що композиційно-стильові засоби не лише організовують текст, а й відображають специфіку професійної діяльності, трансформуючись під впливом цифровізації, стандартизації комунікативних практик і міждисциплінарної взаємодії.

Отримані результати доводять необхідність системного підходу до аналізу спеціалізованого дискурсу, який охоплює як внутрішньотекстові мовні характеристики, так і зовнішні комунікативні ознаки. Це дає змогу комплексно оцінювати якість професійних текстів і розробляти рекомендації щодо вдосконалення їхньої структури й стильової організації.

Таким чином, застосування композиційно-стильових засобів у спеціалізованому дискурсі є необхідною умовою підвищення інформативності, прозорості й ефективності професійної комунікації. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення варіативності цих засобів у різних типах спеціалізованих текстів, а також на створення інтегрованих моделей аналізу, здатних відобразити динаміку сучасної фахової комунікації.

Перспективним вважаємо дослідження кількісного виміру інтердискурсивних маркерів за допомогою корпусних технологій, а також вивчення специфіки міждискурсивності в електронних і соціальних медіа, де гібридність комунікації досягає найбільшого рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбар М., Навчук Г., Хававчак О. Лінгвопоетика наукового дискурсу : аналіз мовних засобів побудови наукових текстів. *Лінгвістичні студії*. 2024. Вип. 48. С. 61–72. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2024.48.5>. URL: <https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/16459>.
2. Деркач Н. Сучасні підходи до типології дискурсу. *Studia Philologica*. 2024. № 2 (23). С. 33–53. DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-2491.2024.233>. URL: <https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/496>.
3. Кондратенко Н. Комунікативно-дискурсивні дослідження в сучасному українському мовознавстві : тенденції та перспективи. *Українська мова*. 2018. № 1 (65). DOI: doi.org/10.15407/ukrmova2018.01.064. URL: <https://ukrmova.iul-nasu.org.ua/en/>.
4. Молодцова В., Русаченко Н., Видайчук Т. Лексична когезія тексту : лінгвістичні та прагматичні аспекти. *Вісник науки та освіти*. 2025. № 4 (34). С. 582–592. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-582-593](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-582-593). URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51792/1/Rusachenko_Vydaichuk_FUFKM_2025.pdf.

5. Смаль О. Лінгвокогнітивні особливості лекційного дискурсу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 3. С. 276–281.
6. Fairclough N. *Language and Power*. London : Longman, 2001. 226 p.
7. Garzone G., Catenaccio P., Grego K., Doerr R. Specialised and professional discourse across media and genres. Milano, Italy : Ledizioni, 2017. 287 p. URL: https://www.ledizioni.it/stag/wp-content/uploads/2018/02/Grego_DEF.pdf.
8. Gotti M. Investigating Specialized Discourse. Bern : Peter Lang, 2011. 226 p. URL: <https://archive.org/details/mauriziogottispecializeddiscourse/Investigating%20specialized%20discourse.pdf/>.
9. Gotti M. Specialized Discourse : Linguistic Features and Changing Conventions. Bern : Peter Lang, 2003. 351 p. URL: <https://archive.org/details/mauriziogottispecializeddiscourse/Investigating%20specialized%20discourse.pdf/>.
10. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 2024. 308 p. URL: https://books.google.com/books/about/Metaphors_We_Live_By.html?hl=uk&id=r6nOYYtxzUoC.
11. Swales J. *Genre Analysis : English in Academic and Research Settings*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. P. 45–47, 52–60. URL: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1075/z.184.513swa/pdf>.

REFERENCES

1. Harbar, M., Navchuk, H., Khavavchak, O. (2024). Lihvopoetyka naukovoho dyskursu: analiz movnykh zasobiv pobudovy naukovykh tekstiv [Linguopoetics of scientific discourse: analysis of linguistic means of constructing scientific texts]. *Linhvistychni studii*, 48, 61–72. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2024.48.5>. URL: <https://jlingst.donnu.edu.ua/article/view/16459> [in Ukrainian].
2. Derkach, N. (2024). Suchasni pidkhody do typolohii dyskursu [Modern approaches to discourse typology]. *Studia Philologica*, 2 (23), 33–53. DOI: <https://doi.org/10.28925/2412-2491.2024.233>. URL: <https://studiap.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/496> [in Ukrainian].
3. Kondratenko, N. (2018). Komunikatyvno-dyskursyvni doslidzhennia v suchasnomu ukrainskomu movoznavstvi: tendentsii ta perspektyvy [Communicative and discursive research in modern Ukrainian linguistics: trends and prospects]. *Ukrainska mova*, 1 (65). DOI: doi.org/10.15407/ukrmova2018.01.064. URL: <https://ukrmova.iul-nasu.org.ua/en/> [in Ukrainian].
4. Molodtsova, V., Rusachenko, N., Vydaichuk, T. (2025). Leksychna koheziia tekstu: linhvistychni ta prahmatychni aspekty [Lexical cohesion of the text: linguistic and pragmatic aspects]. *Visnyk nauky ta osvity*, 4 (34), 582–592. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-582-593](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-582-593). URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51792/1/Rusachenko_Vydaichu_FUFKM_2025.pdf [in Ukrainian].
5. Smal, O. (2017). Lihvokognityvni osoblyvosti lektiinoho dyskursu [Linguocognitive features of lecture discourse]. *Naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, 3, 276–281 [in Ukrainian].
6. Fairclough, N. (2001). *Language and Power*. London: Longman.
7. Garzone, G., Catenaccio, P., Grego, K., Doerr, R. (2017). *Specialised and professional discourse across media and genres*. Milano, Italy: Ledizioni. URL: https://www.ledizioni.it/stag/wp-content/uploads/2018/02/Grego_DEF.pdf.
8. Gotti, M. (2011). *Investigating Specialized Discourse*. Bern: Peter Lang. URL: <https://archive.org/details/mauriziogottispecializeddiscourse/Investigating%20specialized%20discourse.pdf>.
9. Gotti, M. (2003). *Specialized Discourse: Linguistic Features and Changing Conventions*. Bern: Peter Lang. URL: <https://archive.org/details/mauriziogottispecializeddiscourse/Investigating%20specialized%20discourse.pdf/>.
10. Lakoff, G., Johnson, M. (2024). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press. URL: https://books.google.com/books/about/Metaphors_We_Live_By.html?hl=uk&id=r6nOYYtxzUoC.
11. Swales, J. (1990). *Genre Analysis: English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 45–47, 52–60. URL: <https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1075/z.184.513swa/pdf>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ДРОГОБИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

Серія: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ
(МОВОЗНАВСТВО)

№ 24 2025

Макетування та верстка

Юрій Ковальчук

Дизайн обкладинки

Олег Лазебний

Здано до набору 17.12.2025 р. Підписано до друку 30.12.2025 р.

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 13,02

Замов. № 0226/124. Наклад 300 прим.

Видавничий дім «Гельветика»

65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1

Телефони +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.